

УДК 373.24

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5\(11\)-368-378](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5(11)-368-378)

Дука Тетяна Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20300, тел.: (04744) 3-45-33, <https://orcid.org/0000-0002-8186-3769>

ВПЛИВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ

Анотація. У статті з'ясовано, що природничо-екологічна компетентність – це важлива складова частини культури поведінки; здатність дитини проявляти себе в різних життєвих ситуаціях, які пов'язані зі ставленням до навколишнього середовища, до живих організмів, до законів природи. Визначено, що серед завдань дошкільного виховання визначено формування основ екологічної компетентності, морально-ціннісних орієнтацій особистості, що є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістичних ціннісних орієнтирів щодо природи. З'ясовано, що твори художньої літератури є важливішим засобом формування природничо-екологічної компетентності.

Встановлено, що у кожній віковій групі реалізуються певні програмові завдання ознайомлення дітей із природою. Вони передбачають поступове засвоєння природничих знань. Діти повинні мати чітке уявлення про цінність природного довкілля, його надзвичайне значення для життя людини, а також знати про те, що людина впливає на довкілля, що його екологічний стан залежить від її діяльності.

Зокрема, обґрунтовано, що педагогам необхідно враховувати, що сучасний освітній процес повинен бути спрямований на формування психологічних властивостей особистості, таких: потреба у спілкуванні з природою, інтерес до пізнання її законів, мотиви поведінки й діяльності з охорони природи.

Встановлено, що поетико-прозаїчна природа художніх творів відкриває широкі можливості для педагогів-практиків та батьків, які під час співпраці з дітьми можуть оперувати їхніми здібностями активних слухачів, враховуючи соціально-педагогічний ефект казки. Узагальнено, що виховання через художню літературу призводить до значних змін емоцій, почуттів дитини, що сприяє виникненню в дитини живого відгуку на різні події життя, перебудовує її суб'єктивний світ.

Ключові слова: природничо-екологічна компетентність, діти дошкільного та молодшого шкільного віку, художня література.

Duka Tetiana Mykolayivna Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 28, Uman, tel.: (04744) 3-45-33, <https://orcid.org/0000-0002-8186-3769>

THE INFLUENCE OF FICTION ON THE FORMATION OF A CHILD'S NATURAL AND ENVIRONMENTAL COMPETENCE

Abstract. The article found out that natural and ecological competence is an important component of the culture of behavior; the child's ability to express himself in various life situations, which are related to the attitude to the environment, to living organisms, to the laws of nature. It was determined that among the tasks of preschool education, the formation of the foundations of ecological competence, moral and value orientations of the individual, which is a necessary prerequisite for understanding the essence of nature, rethinking one's own behavior within the limits of humanistic value orientations in relation to nature. It was found that works of fiction are a more important means of forming natural and ecological competence.

It has been established that in each age group, certain program tasks for familiarizing children with nature are implemented. They provide for the gradual assimilation of natural knowledge. Children should have a clear idea of the value of the natural environment, its extraordinary importance for human life, and also know that man affects the environment, that its ecological condition depends on his activities.

In particular, it is justified that teachers need to take into account that the modern educational process should be aimed at the formation of psychological properties of the individual, such as: the need to communicate with nature, interest in learning its laws, motives for behavior and nature conservation activities.

It has been established that the poetic-prosaic nature of the works of art opens wide opportunities for practicing teachers and parents who, during cooperation with children, can operate on their abilities as active listeners, taking into account the socio-pedagogical effect of the fairy tale. It is summarized that education through fiction leads to significant changes in the child's emotions and feelings, which contributes to the emergence of a child's lively response to various life events, rebuilds his subjective world.

Keywords: natural and ecological competence, children of preschool and primary school age, fiction.

Постановка проблеми. Нині є очевидним, що екологічне виховання дітей дошкільного віку – це не лише оволодіння відповідними знаннями, а й

формування у дітей екологічної компетентності, усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єднанні з людиною. Екологічне виховання – це система педагогічної діяльності, спрямована на розвиток у дітей екологічної культури. Екологічне виховання має допомогти дитині пізнавати світ у всій його красі, співчувати живим істотам, що страждають, навчати дітей любити природу, дбайливо ставитися до навколишнього середовища, орієнтуватися в основних фактах забруднення природи, прихильно ставитися до тих, хто опікується природою. У дітей має сформуватися стійкий пізнавальний інтерес, здивування та захоплення красою, чарівністю, розмаїттям навколишнього світу.

Згідно з вимогами та рекомендаціями, затвердженими Міністерством освіти та науки України, екологічне виховання дітей дошкільного віку набуває більшого обсягу та якісно нового рівня. У Концепції екологічної освіти України серед завдань дошкільного виховання визначено формування основ екологічної компетентності, морально-ціннісних орієнтацій особистості, що є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістичних ціннісних орієнтирів щодо природи. У Законі «Про дошкільну освіту» щодо формування нового підростаючого покоління визначена мета виховання – формування гуманної, соціально активної, різнобічної і гармонійної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі предметом досліджень були цілої низки авторів: Н.Вересова, А.Волкової, Г. Волошиної, Н. Горопахи, С. Дерябо, А. Захаревич, Л. Іщенко, Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, М. Роганової, Н. Яришевої та ін. Аналіз наукових джерел переконливо свідчить, що вивчення законів природи найкраще починати в дошкільному дитинстві.

Діти повинні мати чітке уявлення про цінність природного довкілля, його надзвичайне значення для життя людини, а також знати про те, що людина впливає на довкілля, що його екологічний стан залежить від її діяльності. Малюки мають усвідомлювати залежність стану здоров'я та самопочуття людини від якості багатьох природних факторів: повітря, води, землі тощо. В.О.Сухомлинський писав: «Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу, тож нехай перед нею відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, в казці, грі, творчості, красі».

Мета статті - розкрити сутність поняття «природничо-екологічна компетентність» та схарактеризувати вплив художньої літератури на формування природничо-екологічної компетентності дитини.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні одним із напрямків національного виховання є виховання гармонійних відносин людини і

природи. Ці риси варто формувати з дошкільного віку в цілісній педагогічній системі.

Природничо-екологічна компетентність – це важлива складова частини культури поведінки; здатність дитини проявляти себе в різних життєвих ситуаціях, які пов’язані зі ставленням до навколишнього середовища, до живих організмів, до законів природи. Найбільш сприятливим періодом для формування природничо-екологічної компетентності є дошкільний вік, бо на основі цієї компетентності будуються інші [5].

Основою для створення освітніх завдань екологічного спрямування є програми розвитку дітей дошкільного віку та Базовий компонент дошкільної освіти. Ці документи окреслюють оптимально необхідні та достатні для дітей дошкільного віку знання та вміння з різних сфер суспільного життя. В Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що природничо-екологічна компетентність – це здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності [1]. Тому педагогам необхідно враховувати, що сучасний освітній процес повинен бути спрямований на формування психологічних властивостей особистості, таких: потреба у спілкуванні з природою, інтерес до пізнання її законів, мотиви поведінки й діяльності з охорони природи.

Вихователь у своїй професійній діяльності має реалізовувати такі завдання екологічного виховання:

- виховання гуманного ставлення до природи;
- формування системи екологічних знань та уявлень про природу;
- розвиток уміння бачити і відчувати красу, привабливість кожного елемента довкілля, милуватися і захоплюватися ними;
- включення в посильну еколого-зорієнтовану діяльність.

Слід пам’ятати, що вирішення цих завдань забезпечить активне спілкування дитини дошкільного віку з природним довкіллям і сприятиме її соціалізації.

У кожній віковій групі реалізуються певні програмові завдання ознайомлення дітей із природою. Вони передбачають поступове засвоєння природничих знань. Діти 2-3-х років життя мають вміти розрізняти і називати доступні для сприйняття об’єкти та явища природи, емоційно реагувати на красу природи, відтворювати окремі характерні звуки природи та рухи тварин, позитивно реагувати на пропозицію допомогти у догляді за рослинами та тваринами.

Діти 4-го року життя здатні помічати красу природи та емоційно реагувати на неї, уміють обстежувати об’єкти та явища природи за допомогою

органів чуття, розрізняють і правильно називають об'єкти і явища природи, доступні для сприйняття, визначають і називають характерні ознаки природних об'єктів і явищ, допомагають у догляді за рослинами та тваринами, підтриманні чистоти довкілля [4].

Діти 5-ти років вміють помічати красу природи та емоційно реагувати на неї, вміють обстежувати об'єкти та явища природи за допомогою органів чуття, знають назви рослин і тварин своєї місцевості, вміють розрізняти дерева, кущі, трав'янисті рослини, вміють визначати і називати характерні ознаки природних об'єктів і явищ; основні частини рослин, їх призначення, особливості будови тіла тварин, що живуть в різних умовах (у воді, на землі, в повітряному просторі), мають сформовані трудові уміння догляду за рослинами та тваринами, підтримання чистоти довкілля [4].

На 6-му році життя діти емоційно-ціннісно та відповідально ставляться до природи, мають уявлення про природне довкілля як цілісний живий організм, у якому взаємодіють різноманітні об'єкти та явища, здатні самостійно діяти в різних ситуаціях, що вимагають вибору екологічно доцільних дій, обізнані з правилами природокористування та вміють їх дотримуватись, мають синкретичні уявлення про Сонячну систему, планети, Місяць як супутник Землі, володіють трудовими навичками догляду за рослинами, домашніми тваринами.

Діти на 7-му році життя мають початкові системні знання про об'єкти природи, їх різноманітність та взаємозв'язки, розуміють важливість природи для людства, володіють навичками природодоцільної діяльності, бережно ставляться до об'єктів природи, розуміють красу природи, вміють передавати її засобами образотворення [4].

При доборі матеріалу для знайомства з природою, потрібно враховувати принципи доступності та науковості. Наукове пізнання світу відбувається тоді, коли даються правильні уявлення й залучається чуттєвий досвід дошкільників, аналізуються зв'язки і залежності між об'єктами і явищами.

Суттєвим компонентом екологічного виховання є постійне ознайомлення малят з художнім словом, літературними творами.

Художня література природознавчого змісту є могутнім освітнім джерелом, що сприяє розширенню кругозору дітей, знайомить із подіями та явищами, які не можна спостерігати у даний момент, розкриває таємниці, встановлює взаємозв'язки й відносини у природі та між природою і людиною. Також відображення у змісті художніх творів життєвих процесів дозволяє дітям пізнавати багатоманітність природного середовища та засвоювати норми і правила взаємодії з ним, що є важливим елементом взаємостосунків, які є основою формування екологічної культури дошкільників. Окрім цього, вона має важливий виховний вплив на дитину, а саме на розвиток емоційної

сфери, почуття любові, співчуття, становлення відносин у системі «людина-природа», розуміння сутності добра і зла, що змушує дітей пильніше придивлятися до навколишньої дійсності, визначати своє ставлення до природи. Природознавчі ситуації висвітлені у художній літературі є зразком для наслідування дітьми у повсякденному житті та показують приклад гуманного ставлення до мешканців природи.

Посилення уваги до формування в дошкільнят природничо-екологічної компетентності вимагає пошуку різноманітних форм ознайомлення їх із природою.

Поетико-прозаїчна природа казки відкриває широкі можливості для педагогів-практиків та батьків, які під час співпраці з дітьми можуть оперувати їхніми здібностями активних слухачів, враховуючи соціально-педагогічний ефект казки. Через казку відбувається вмиле залучення нових поколінь до досвіду свого народу. Сучасним батькам дуже корисно цікавитися інтересами та смаками своїх дітей, які проявляються і в виборі казок, через які можна відслідкувати таїну дитячої душі.

Глибшому зацікавленню дітей навколишньою дійсністю сприятимуть підібрана дорослим інформація з художніх і науково-популярних творів екологічної спрямованості (В. Сухомлинського, Д. Павличка, Л. Костенко та ін.), казки придумані дітьми, з власного досвіду спілкування з живою природою. Особливої цікавості заслуговують твори про тварин, а саме, українські народні казки. Діти, наче зачаровані слухають про Лисичку-сестричку та Вовка-братика, Курочку-рябу, ріпку, яку допомогла витягти із землі не хто інший як мишка та ін. Такі твори є основою виховання любові до тварин та рослин.

Розвиток дитини нерозривно пов'язаний з розвитком її образного збагачення. Літературний художній образ, потрапляючи до свідомості дитини, набуває нові неочікувані виміри. Він перетворюється, твориться заново, стає ігровим. І не тому, що діти використовують його у грі, а тому, що він сам стає творчою смисловою грою. Дитина стає співавтором літературного твору, домислюючи, придумуючи, перетворюючи його, розвиває думку, відточує слово – мову, як рідну, так і іноземну [2, с. 12].

На заняттях, де присутня казка, діти вчаться усвідомлювати свої почуття, емоції, бажання. Казка відкриває перед дітьми багатогранний спектр почуттів та емоцій. Найголовніша ознака казки у цьому відношенні полягає у ясності та чіткості змалювання позитивних і негативних рис характеру, дій персонажів, що викликають відповідні чіткі та ясні емоції.

С. Русова свого часу говорила, що світ різноманітний, він має багато відтінків, в яких дітям важко розібратися. Натомість у казці дитина може побачити чітку межу між добром і злом, любов'ю і ненавистю тощо [9, с. 119].

Ознайомлення дитини з творами художньої літератури у рамках формування емоційно-ціннісного ставлення до природи за Базовим компонентом дошкільної освіти передбачає формування у дітей уявлень про живі організми і природне середовище, багатоманітність явищ природи, причинно-наслідкові зв'язки у природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного і тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи. У документі зазначено, що ціннісне ставлення дитини до природи виявляється у її природодоцільній поведінці: виважене ставлення до рослин і тварин; готовність включатись у практичну діяльність, що пов'язана з природою; дотримання правил природокористування [1].

З метою формування в дітей природничо-екологічної компетентності можна рекомендувати проводити серії занять на такі теми: «Лікарські рослини для здоров'я та сили», «Вітаміни для здоров'я», «Сміттева небезпека», «Цілющі скарби землі», «Питна вода» та ін., на яких діти могли б познайомитися з властивостями природних матеріалів та ресурсів. На таких заняттях важливо підвести до усвідомлення того, що всі природні ресурси є компонентами життєвого середовища різних живих істот.

Добір казок у збірках забезпечує пізнавальну сторону освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Завдяки казкам діти ознайомлюються з різним явищами природи і суспільним життям людей; знайомляться з новими фразеологічними одиницями; новою лексикою; граматичними структурами. Аналіз казок збуджує дітей до формування оціночних суджень. Міцні знання, уміння і навички діти набувають у процесі активної пізнавальної діяльності, важливим збудником якої є інтерес.

У фантастичній, казковій формі, дорослий вводить дітей у світ свідомості не всупереч, а згідно внутрішніх законів дитинства. Одухотвореність допомагає малятам упоратися з надмірною інформацією за нестачі знань, об'єднати в одне ціле зрозумілі й незрозумілі явища, творчо осмислити їх довкілля [6]. Саме це робить народну та авторську казку природознавчого змісту ефективним засобом природничо-екологічного виховання дітей.

З метою формування природничо-екологічної компетентності дитини, слід добирати ті, що найбільш точно передають особливості, звички, способи адаптації до середовища існування тварин, відповідають дійсності, розкривають зв'язки й залежності у природі, допомагають зрозуміти й усвідомити цілісність природи, оскільки тільки з цим усвідомленням можливе формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення та поведінки, діяльності у природі за її законами. Ми вважаємо, що у процесі формування природничо-екологічної компетентності дитини доцільно використовувати

казки, що мають наукову пізнавальну основу, показують реальні зв'язки й залежності у природі. Цій меті максимально відповідають авторські природознавчі казки багатьох класиків дитячої літератури й сучасних авторів. Казки природознавчого змісту цікаві дошкільникам, у них науковий зміст органічно пов'язаний із художнім словом, тому вони, з одного боку, формують у дітей уміння бачити красу природи, почуття любові і позитивне ціннісне ставлення до неї, а з іншого боку – збагачують їхні уявлення про довкілля, учать виділяти закономірності природних явищ.

Підкреслюючи цінність пізнавальної казки, Н. Горопаха зазначала, що вона для дітей виступає своєрідним джерелом першої екологічної інформації: взаємозв'язків у природі, пристосувальних особливостей тварин, впливу явищ неживої природи на живу; адже саме з казок діти дізнаються про зовнішній вигляд, умови життя й деякі звички багатьох тварин, у казках відображаються також окремі аспекти ставлення людей до природи. Учена підкреслювала, що складні екологічні уявлення стають доступними для дітей завдяки казковій формі [3, с. 4]. Слід зазначити, що Н. Горопахою вперше була створена «Маленька екологічна хрестоматія», до якої увійшли казки, вірші, оповідання про природу, серед яких твори Н.Павлової «Під кущем», О. Костинського «Дорогою з хмарками», М. Садовського «Доброго ранку!», С. Булиги «Обережний їжачок», Л. Толмачової «Казка про те, як рослини з вітром потоваришували», «Казка про чарівників – хлорофілові зернятка», «Казка про кругообіг води у природі, або Як чарівниця вода, богатир вітер та ясне сонечко силою мірялись» та ін. [8, с. 193].

Важливе місце у формуванні природо-екологічної компетентності у дітей займають твори О. Іваненко, яка створила цикл природознавчих казок «Лісові казки», куди увійшли казки: «Джмелик», «Едельвейс», «Кисличка», «Кульбабка», «Казка про веселу Аль», «Про братика ведмежати», «Синичка» та ін.

Досить цікавою та пізнавальною для дітей є творчість Н. Павлової, а саме її казки «Жива намистинка», «Хитра кульбаба», «Велике диво», «Жовтий, білий, лиловий» та ін.

Слід зазначити, що Н. Забіла також написала цикл казкових пригод під загальною назвою «Зайчєня і Їжачок», дуже цікаві віршовані казки Н. Забіли «Хатинка на ялинці» і «Бджолина перемога». Ю. Ярмиш створив збірки казок і оповідань: «Чудесні ягоди», «Казка стукає у двері», «Живі малюнки», «Маленькі казки», «Чарівні струмки» та ін. [6].

Під науковою основою казок розуміються реальні факти й відомості, що в образній формі подаються дітям. Науковою основою казок виступають: відомості про природні об'єкти, інформація про середовище існування й задоволення потреб живих організмів, демонстрація зв'язків живих організмів

із середовищем існування, живих організмів між собою, інформація про цілісність природи і можливі наслідки її порушення, вплив діяльності людини на природу. Ця інформація в казці має емоційне забарвлення. Оскільки всі знання й уявлення дітей, отримані з казок, мають емоційну насиченість, вони, на наш погляд, сприятимуть формуванню суб'єктивного ставлення до об'єктів природи, опосередковано впливатимуть на поведінку дітей у природі, регулюватимуть їх діяльність.

Умовно можна виділили три групи казок відповідно до наукової основи:

- 1) про живий організм, його потреби і зв'язок із середовищем;
- 2) про зв'язок живих організмів між собою;
- 3) про цілісність природних систем та наслідки діяльності людей у природі [7].

Зазначимо, що такий розподіл казок на групи дуже умовний, оскільки в кожній казці природознавчого змісту є інформація про живий організм, його зовнішній вигляд, потреби, пристосування до середовища існування, навіть якщо розглядається його зв'язок з іншими живими організмами або наголошується на цілісності природи.

За словами Н. Горопахи, екологічні пізнавальні казки вихователі можуть складати самостійно і разом з вихованцями, створюючи саморобну збірку казок [3, с. 3]. В. Сухомлинський зазначав, що створення казок – один з найцікавіших для дітей видів поетичної творчості й водночас важливий засіб розумового розвитку [10, 176].

Показниками культури взаємодії дітей старшого дошкільного віку з природою є: екологічні уявлення, уміння встановлювати причинні зв'язки в природі, інтерес до об'єктів та явищ природного світу, емоційні реакції на порушення їх використання, бажання дотримуватися норм та правил поведінки в довкіллі. Дидактичні ігри на основі авторських казок виступають засобом діагностування уявлень дітей.

Застосування казки у навчальній діяльності (під час занять, екскурсій, спостережень в природі) дає змогу забезпечити засвоєння екологічної інформації у цікавій формі, формувати екологічні уявлення дітей, позитивне ставлення до об'єктів та явищ природи на емоційному тлі казки.

Використання казок у попередній роботі перед спостереженнями, екскурсіями забезпечує виникнення інтересу дітей до їх змісту, готує до сприйняття інформації. Після спостережень та екскурсій в природу є ефективним засобом закріплення отриманої інформації, її емоційного переосмислення, стимулом для застосування набутих знань в практичній діяльності.

Творча трансформація дітьми змісту знайомих казок та інтеграція їх у різні види діяльності під керівництвом вихователя також є важливим чинником формування природничо-екологічної компетентності. Наявність

цього обумовлена необхідністю практичного застосування інформації для її усвідомлення та інтеріоризації. На цих етапах можуть використовуватися різні казки за бажанням дітей чи за пропозицією вихователя.

Висновок. Отже, важливим засобом формування природничо-екологічної компетентності дитини є твори художньої літератури, тому що здатні дати дитині величезний обсяг пізнавальної інформації, а також прищепити любов і інтерес до природи, навчити піклуватися про неї, поєднуючи в собі елементи науковості й образні поетичні описи природи.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Стандарт дошкільної освіти) (нова редакція): Науковий керівник: Т.О. Піроженко проф., доктор психологічних наук. член-кореспондент НАПН України; Авт. кол-в: Бйаер О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Київ, 2021. 37 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (Дата звернення 05.05.2023).

2. Богуш А.М., Руденко Ю.А. Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок. Одеса : Поліграф, 2005. 254 с.

3. Горопаха Н.М. Співпраця дошкільного навчального закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Вип.31, 2005. С. 15-21.

4. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огневюк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л.Богініч, В.М.Вертутіна (та ін.); наук. ред. Г.В.Беленька; Київ, ун-т ім. Б.Грінченка. К. : Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 440 с.

5. Іскрижицька А., Сорочинська О. Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій. URL: <http://eprints.zu.edu.ua.pdf> (Дата звернення 05.05.2023).

6. Конюхова Т.С. Чарівний промінь. Казки про природу для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку / За загальною редакцією Г.В. Беленької. Сімферополь, 2005. 408 с.

7. Кот Н.М. Педагогічні умови ефективної взаємодії дитячого садка та сім'ї в екологічному вихованні старших дошкільників : Автореферат дис. ... канд.пед.наук : 13.00.01. Київ, 1993. 24 с.

8. Присяжнюк Л. Екологічна казка у роботі зі старшими дошкільнятами. *Дошкільне виховання*. 2014. № 9. С. 20-24.

9. Русова С.Ф. Дошкільне виховання. Катеринослав, 1998. 198 с.

10. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Вибр. Твори : У 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 3. С.176–185.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Standart doshkilnoi osvity) (nova redaktsiia) (2021) [Basic component of preschool education (Standard of preschool education) (new edition)]: Naukovyi kerivnyk: T.O. Pirozhenko prof., doktor psykhologichnykh nauk. chlen-korespondent NAPN Ukrainy; Avt. kol-v: Biaiier O.M., Bezsonova O.K., Brezhnieva O.H., Havrysh N.V., Zahorodnia L. P., Kosenchuk O. H., Kornieieva O.L., Lysenko H. M., Levinets N. V., Mashovets M.A., Mordous I.O., Nerianova S. I., Pirozhenko T. O., Polovina O. A., Reipolska O.D., Shevchuk A. S. Kyiv., 37 p. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].

2. Bohush, A.M., Rudenko, Yu.A. (2005). Zbahachennia slovnyka doshkilnykiv ekspresyvnoiu leksykoiu narodnykh kazok [Enriching the vocabulary of preschoolers with expressive vocabulary of folk tales]. Odesa : Polihraf, 254 p. [in Ukrainian].
3. Horopakha, N.M. (2005). Spivpratsia doshkilnoho navchalnoho zakladu ta rodyny u vykhovanni ekolohichnoi kultury ditei [Cooperation between the preschool educational institution and the family in raising children's ecological culture]. Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity. Vyp.31, pp. 15-21. [in Ukrainian].
4. Dytyna: Osvitnia prohrama dlia ditei vid dvokh do semy rokiv [Child: Educational program for children from two to seven years old] (2020) / nauk. ker. proiektu V.O. Ohneviuk; avt. kol.: H.V. Bielienka, O.L.Bohinich, V.M.Vertutina (ta in.); nauk. red. H.V.Bielienka; Kyiv, un-t im. B.Hrinchenka. K. : Kyiv, un-t im. B.Hrinchenka. 440 p. [in Ukrainian].
5. Iskryzhytska, A., Sorochnytska, O. (2020) Formuvannia pryrodnycho-ekolohichnoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy ihrovykh tekhnolohii [Formation of natural and ecological competence in children of older preschool age by means of game technologies]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua.pdf>. [in Ukrainian].
6. Koniukhova, T.S. (2005). Charivnyi promin. Kazky pro pryrodu dlia ditei doshkilnoho i molodshoho shkilnoho viku [Magic ray. Fairy tales about nature for children of preschool and primary school age]. / Za zahalnoiu redaktsiieiu H.V. Bielienkoi. Simferopol, 408 p. [in Ukrainian].
7. Kot, N.M. (1993). Pedahohichni umovy efektyvnoi vzaiemodii dytiachoho sadka ta sim'i v ekolohichnomu vykhovanni starshykh doshkilnykiv [Pedagogical conditions of effective interaction between kindergarten and family in environmental education of older preschoolers] : Avtoreferat dys. ... kand.ped.nauk : 13.00.01. Kyiv, 24 p. [in Ukrainian].
8. Prysiazhniuk, L. (2014). Ekolohichna kazka u roboti zi starshymy doshkilniatamy [Ecological fairy tale in work with older preschoolers]. Doshkilne vykhovannia. № 9. pp. 20-24. [in Ukrainian].
9. Rusova, S.F. (1998). Doshkilne vykhovannia [Preschool education]. Katerynoslav, 198 p. [in Ukrainian].
10. Sukhomlynskyi, V.O. (1977). Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children] / Vybr. Tvory : U 5 t. Kyiv: Radianska shkola, T. 3. pp.176–185.